

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Радослав Димитров Радев от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ за дисертационния труд „Обучението по морфология (5-7. клас) в контекста на съвременната образователна парадигма“ на Красимира Петева Чепишева за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Докторска програма: „Методика на обучението по български език“, професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... Област на висше образование: 1. Педагогически науки. Научни ръководители: доц. д-р Ганка Янкова и доц. д-р Снежанка Добрева

Със заповед №РД-16-152 от 28.05.2020 г. на Ректора на ШУ съм определен за член на научното жури за защита дисертационния труд на Красимира Чепишева, която е докторант от 2017 г. Тя е с впечатляваща биография, тъй като освен бакалавърската си специалност Българска филология, е магистър по маркетинг и по лингвистика, има допълнителна квалификация начален учител и е със значителен педагогически стаж и административен опит. Всички тези богатства на знанието и уменията имат отношение към дисертационния ѝ труд, тъй като освен анализъм и системност в научния ѝ подход, освен добрата съотнесимост между теория и практика, е успяла да организира експериментална работа с много точни параметри и последователност в продължение на три години. Чест прави на колегите от ШУ, че техните докторанти винаги провеждат експеримент и то с добра представителна извадка и солидни аргументи.

Дисертационният труд се състои от четири глави като коректно са представени обекта, предмета и целите на дисертацията. Той съдържа библиография със 196 заглавия, към него са предложени и 5 приложения. В първа глава „Теоретични основи на изследването“ са изведени вижданията за понятието парадигма, като особено е подчертана функционалността на неговото използване. В практически план авторката свързва понятието парадигма с радикализация, иновация, трансформация и извежда прехода от знаниецентристки към компетентностен подход в обучението. За

открояване на новата образователна парадигма авторката проследява мненията на авторитети в методиката, както уточнява и характеристиките на новите стандарти за обучението по български език. Тази среща на лично научно и институционално общественото позволява хипотезите да се градят на принципа на корекцията и актуалността. И тъй като още в тази глава се разглеждат структурните и съдържателните промени в учебните програми за 5-7 клас ще отбележа една от най-важните научни находки на тази дисертация. Подходът на Красимира Чепишева не позволява да мислим обучението по български език като проява на минимализъм, както това се случва с обучението по литература, където „избяга“ художествения текст и остана неговият коментар като свързване на липсващото естетическо пресъздаване. Това засилване на комуникативния подход в обучението по български език реабилитира текста и позволява езиковото обучение да бъде винаги обучение с перспектива. За първи път, след изследванията на Маргарита Георгиева, Кирил Димчев, Фани Бойкова, Ангел Петров и Димка Димитрова, текстът в тази дисертация е осмислен и като възможност за обучение в морфология. Така се затваря цялостния кръг на методиката на обучение по български език. Ползването на текст или по-точно различни видове текст, връща обучителния характер на ситуацията, поради което е естествено докторантката да съчетава изразите „комуникативни ситуации“ и „комуникативни условия“ и по този начин да осмисли системата от иновативни упражнения и алгоритми. На мен лично малко странно ми звучи израза „В България през далечната 1991 година (с.14)“, но хубаво е, че за младите хора 1991 г. е далечна история.

Втора глава на изследването „Морфологията в лингвистичен и лингводидактичен контекст“ има претенцията да представи развитието на морфологията, но с оглед на функционално-комуникативния подход и доколкото той търси в обучението единството от смисъл, форма и функция по-лесно и по-ясно става пренасянето към лингводидактически контекст.

Ето защо тук ключовата идея е функционалност, функциониране на морфологичните единици в речта и важната констатация, че все още в практиката не са осъзнати възможностите на класовете думи като текстоизграждащи и текстосвързващи средства. Тази твореща езикова практика, която Красимира Чепишева предлага да бъде обучението по морфология в училище, може добре да свърже езиковото и литературно обучение. Например по отношение на прилагателното и функцията му в поезията. Своето есе „За прилагателното” Атанас Далчев завършва с показателния израз на крайностите при използване на морфологичните единици: „Някъде Пенчо Славейков беше нарекъл прилагателното патерица на съществителното. Яворов поиска да направи от него царски жезъл” (Далчев, Атанас. Поглед зад очилата. С., 2008. с.407). Подобни виждания показват правомерността на подхода, предлаган от К. Чепишева комуникативната компетентност на учениците да се постига чрез конкретна комуникативна ситуация, чрез която съзряват социалната и езикова компетентност. Същевременно е притеснително, че една значима част от учителите приемат технологиите „като пряк път за формиране на комуникативна компетентност” (с.88). В информационните технологии се правят опити да се отъждествят значенията на думите „комуникативност” и „общуване”, но дистанционното обучение в последните месеци не обещава „комуникацията” да живее като истинско общуване.

Трета глава „Технологични аспекти на обучението по морфология” ясно откроява приносния характер на дисертацията, свързани с образователните практики в обучението по морфология и системата от уроци по български език, в които упражненията са „принцесите” на езиковото обучение. За проучване мнението на учениците Красимира Чепишева използва анкетния метод. Впечатлен съм от неговата цел да ориентира учителя в търсенето на интересни и мотивиращи текстове, като се има предвид насочването на отделните ученици към дейността на блогърите. Това е добра идея, тъй като

съотнася официалния и неофициален характер на общуването. Комуникативните упражнения са апробирани по време на експеримента, т.е. те са потвърдили своята комуникативност в 5, 6 и 7 клас, а това се отнася и за трите типа комуникативни упражнения – рецептивни, продуктивни и рецептивно-продуктивни. За да изгражда тези упражнения Красимира Чепишева изхожда от важната теза, че текстът заема централно място и същевременно е основен ресурс и благодатно средство за овладяване на морфологичните единици. Тази глава има изцяло практическа насоченост и въвеждането на модели и алгоритми е в такава степен постигнато, че прави напълно функционално използването им от учителите в езиковото обучение. Но най-хубавото богатство на тези упражнения са комуникативните ситуации. В тази посока бих казал, че докторантката е доста изобретателна – не пропуска и кулинарното изкуство. Чрез съобразяване с интересите на учениците тя активира, но не подчинява обучението, което винаги има в повече от онова, което е читателска мярка на подрастващите.

В четвърта глава „Експериментално изследване на резултатността от нови образователни практики в обучението по морфология” е очертана изцяло организацията, системата, технологията и диагностиката на експеримента. Експериментът е осъществен по модел вече пробван в практиката и доказал ефективността си. Той създава не само интелектуален, но и психически комфорт на децата, което стимулира тяхната приобщеност към предложените форми за работа. Неговата организация в рамките на три години позволява да бъдат по-отчетливи отделните етапи на провеждането му – констатиращ, обучаващ и контролен. Представителната извадка за експеримента – две училища и 101 ученика позволява да бъдат постигнати солидни изводи за резултатите от обучението. С оглед на поставените задачи уместно са избрани за експеримента репродуктивен текст – преразказ и текст оригинал (с.221-226). Макар в обучението тези типове текстове да

са отграничени, все пак трябва да се има предвид, че преразказът е готов модел, който учениците следват, когато правят свои оригинални текстове. Това особено важи при използването на глаголите. Подобно съотнасяне е проследимо и в приложените ученически текстове за трансформиращ преразказ и съчинения повествование и разсъждение. Битката за глагола ще бъде най-решаващата битка в езиковото обучение, особено що се отнася до развитието на устната и писмената реч. Именно затова приветствам ползването на текста като основно средство. Анализът на експеримента показва убедително, че въведената система за изучаване на морфологичните единици е ефективна и функционална.

Авторефератът представя пълноценно дисертационния труд в неговата структурна и съдържателна същност.

Публикациите са по темата и тъй като са в престижни издания, идеите на дисертацията са вече в научно обръщение.

Коректно са изведени приносните моменти на дисертацията.

Препоръка: дисертационният труд да бъде публикуван, тъй като той ще подпомогне в значителна степен учителите по български език в частта морфология.

Като имам предвид качествата на дисертационния труд , неговата оригиналност и приносните моменти, научната отговорност и прецизност, близката връзка на теорията с практиката, предлагам на докторант Красимира Петева Чепишева да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор” в Област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... докторска програма: „Методика на обучението по български език“.

проф. д-р Радослав Радев

